

Kelzer Augustus.

63 v. Chr. — 23 September — 1937.

De naam van keizer Augustus is aan iedereen Bijbellezers bekend. Immers hij is in het bijzonder betrokken bij de kerstgeschiedenis, door zijn gebod „dat de gehele wereld beschreven zou worden“.

Gajus Octavius, zoo toch was zijn oorspronkelijke naam, werd geboren 23 September 63 v. Chr. en in Italië heeft men zich opgemerkt den TWEEDUIZENDSTEN GEBORTE DAG van den stichter van het Romeinsche wereldrijk luisterrijk te vieren. Zijn vader behoorde tot den voornamen ridderstand. Reeds vroeg ontviel hem zijn vader door den dood. Hij werd nu geadopteerd door zijn beroemden oudoom Julius Caesar. Dit is van groot belang geweest voor zijn later leven. Na den moord op Julius Caesar (15 Maart 44 v. Chr.) spoedde Gajus Julius Caesar Octavianus, zoo was zijn naam na de adoptatie geworden, zich naar Rome, met het geheime plan zich van de opperheerschappij meester te maken. Er was echter nog een pretendent, n.l. een gewezen vriend van Julius Caesar, Marcus Antonius. Deze bejegende Octavianus eerst met geringschatting. Maar de 18-jarige Octavianus liet zich niet uit het veld slaan en wist zich de volksgunst te verzekeren, waarna hij Antonius versloeg. Antonius vluchtte naar Lepidus, den stadhouder van Gallia Narbonensis en sloot een verbond met dezen.

Later verzoende Octavianus zich met zijn vroegere vijanden en het driemanschap (43 v. Chr.) Octavianus, Antonius en Lepidus verdeelde het Romeinsche Rijk. Octavianus verkreeg het Westen, Antonius het Oosten en Lepidus Afrika. In 36 v. Chr. werd Afrika aan Lepidus ontnomen en nu stonden Octavianus en Antonius alleen aan het hoofd van het groote rijk. Oneenigheid kon tusschen deze twee eersuchtigen niet uitblijven en in 32 v. Chr. kwam het tot een botsing. Antonius verstiet zijn vrouw Octavia, de zuster van Octavianus, terwille van de Egyptische Cleopatra. Een burgeroorlog was het gevolg. De strijd werd door Antonius op 2 September 31 v. Chr. bij het Griekse voorgebergte Actium in Akarnanië verloren. Antonius vluchtte naar Egypte en pleegde zelfmoord. Nu begon de alleenheerschappij van Octavianus en tegelijk de z.g. Romeinsche keizertijd.

Octavianus behield voorloopig al de aan het driemanschap, vanaf 43 v. Chr., opgedragen volmachten.

Op 13 Januari 27 v. Chr. stelde hij echter deze volmachten weer ter beschikking van senaat en volk. Uit dankbaarheid voor de bewezen diensten schonk de senaat hem drie dagen later den titel van Augustus, geheiligde. Tevens kreeg hij den titel van princeps, eerste onder zijns gelijken met al de daaraan verbonden rechten. (Later is ons woord „prins“ uit dat Latijnsche „princeps“ ontstaan.)

Door den bovengenoemden afstand bedoelde Oc-

gevangenen tot hem; toen zij hem gezeten vonden vóór zijn cel met vóór hem op een bankje brood en wijn, dat men hem had gebracht om zich te versterken, vroegen zij, of hij (naar de plaats der) terechtstelling zou gevoerd worden met zijn boeien aan zijn voeten. Hij antwoordde en zeide: ik zou het wel verlangen, zelfs (wenschte ik wel) dat men mij daarmede begroef, opdat zij getuigen zouden zijn van hun onmenscheelikeit, evenals zij dat geweest zijn van den Zoon Gods.¹⁾

Toen de genoemde broeders hem troostten, zeide hij hun, dat hij een zoo groote vreugde in zijn hart voelde, dat hij mond noch tong had om haar uit te drukken; dat God hem een duizend maal te groote genade bewees door hem zó uit dit sterfelijk leven weg te nemen, in plaats van hem door een ziekte op zijn sterfbed op te roepen, en dat hij door zoo te sterven, heenging bij zijn volle verstand en bewustzijn, God tot het einde toe biddende om erbarmen met hem te hebben. Hij legde er ten eerste den nadruk op, dat men wél als groote weldaad van God moest erkennen dat Hij hun de kennis van Zijn Zoon Jezus Christus had gegeven; en dat deze genade niet aan allen werd bewezen, enz.

Na van hem afscheid genomen te hebben, trok ieder zich terug.

Korten tijd daarna werden deze beide dienaren Gods naar het raadhuis gevoerd om het doodvonnis te vernemen, n.l. dat zij zouden worden gehangen en geworpd, wegens het overtreden der geboden van de Regentes, dat is te zeggen, dat zij het Avondmaal van Jezus Christus gevierd hadden tegen haar gebod, zonder dat men op andere wijze van de leer, welke zij gepredikt hadden melding maakte. Ook werden zij niet veroordeeld wegens het volharden in dezelve.

In 't kort, beiden zijn overwinnaar gebleven en hebben te midden van den dood over hun vijanden

¹⁾ Ik lees i.p.v. Ses Ces. Deze zin is zeer onduidelijk geconstrueerd.

hebben besteed, sterft deze maniakke weldoener in behoeftige omstandigheden. Hij blijft een figuur, die door zijn uitzonderlijke levenshouding onwettelijk lijkt.

Dit laatste kan niet gezegd worden van de nieuwe schepping van De Man. Hij staat als realist te zeer met beide voeten op den grond, om een roman te schrijven, die met de werkelijkheid in strijd komt. Maar tevens is hij te veel romanticus, om een alledaagsch figuur te beschrijven. De vermenig van realisme en romantiek maakt het boek juist aantrekkelijk.

Kapitein Aart stamt uit een echte schippersfamilie. De leden er van kunnen niet goed leven op het land. Als weezen opgevoerd door een tante, die acht jaren lang haar man in Canada op zijn schip alleen laat, om de kinderen te kunnen verzorgen en tot flinke menschen op te leiden, worden ze na haar vertrek aan de zorgen overgedragen van Aart, de jongste, maar goedigste. Hij ziet het als heilige plicht, de taak van tante over te nemen. Ontroerend is de zorg van den goetdigen jongeman voor zijn uitzwerpende broers en zusters.

Gemakkelijk is zijn leven niet, want het vrije leven op de Hollandsche binnenwateren, maakt verschillende bandeloos. Enkelens verdwijnen al spoedig uit het gezicht. Aart kent slechts hun verjaardagen, maar weet van hun leven niets. Die echter binnen zijn gezichtskring blijven, brengen hem zorg aan. De nooden van zijn familie en van allen, die met hem in aanraking komen, meent hij te moeten lenigen. Trouw in zijn werk, wordt hij een zonderling gevonden door zijn makers en directeur. Eenmaal heeft hij zijn tante bestolen, maar dit blijft hem levenslang drukken. De angst voor herhaling maakt hem zoo eerlijk, dat hij nooit mee kan doen aan de kleine diefstallen aan boord. Hoe onwezenlijk zijn makkers dit ook vinden, belachelijk zien ze hem nooit, daarvoor is hij te zuiver. Telkens, als weer een der broers, of een ongelukkige zuster zijn hulp noodig hebben, heeft hij iets om hen te helpen. Hij komt steeds aan geld. Hoe romantisch ook, steeds op een manier die geheel strookt met zijn menschlievend aard.

Toch blijft de tragiek hem niet bespaard. Twee broers, die niet naar zijn raad willen luisteren, maar op het land, door diefstal en speculatie zich willen verrijken, ziet hij verongelukken. Een zuster, steeds door hem verzorgd, verdrinkt zich ten slotte, als het leven haar te zwaar wordt. Dan wordt Aart voor haar kinderen wat tante Da voor hem en zijn broers was geweest. Ontroerend is de zorg van den ouden vrijgezel voor deze kinderen. Tenslotte geeft hij zelfs zijn baantje prijs, om op het land voor hen te zorgen. Maar dat kan een Luteyn niet volhouden. Een woonschip wordt dan het tehuis voor hem en zijn aangenomen kinderen.

Prachtig beschreven is de verhouding van Aart tot den directeur der beurtvaart. Deze begrijpt den christenschipper niet, maar heeft diep respect voor den man, die zelfs hem, zijn hoogsten chef, tegen wien hij hoog opziet, durft vermanen, als hij hem ziet zondigen. Het leven van dezen humanistische reeder wordt tenslotte beheerscht door

hart springt van vreugde op in mijn binnenste. Vervolgens den gevangenen aansporende goeden moed te houden, betuigde hij hun, dat de dood niets was: en citeerde bij wijze van uitroep de plaats uit de Openbaringen: O wat zijn zij welgelukzalig die in den Heere sterven! Ja, zegt de Geest, want zij rusten van nu aan van hun arbeid.

Hij verzocht de genoemde gevangenen om moedig en standvastig te blijven in de leer van den Zoon Gods, welke hij hun gepredikt had, hun verzekerende dat dit de zuivere waarheid Gods was. Zooals ik dan ook, zeide hij, haar heb gehandhaafd in tegenwoordigheid van den bisschop van Atracht, en verschillende anderen. En ik zal er rekenschap van geven voor het aanschijn van mijn God. Hoedt u er wel voor iets te doen legen uw geweten; want ik voorzie, dat de vijanden van het Evangelie hun woede op ons zullen koelen, om vervolgens u te doen wankelen, ten einde u van den rechten weg af te brengen en u dingen te laten doen tegen uw geweten. Weest op uw hoede, want gij zoudt dan daarna een beul hebben die gij in uw eigen binnenste zoudt voeden, die voor u een voortdurende hel zou zijn. O mijn broeders, wat is het een goed iets een goed geweten te bezitten.

Daarop vroeg een der gevangenen hem of hij een zeker geschrift beëindigd had, dat hij was begonnen; hij antwoordde van niet, ook zeide hij, dat hij niet meer zou arbeiden, aangezien hij heen zou gaan om in den hemel te rusten. Het oogenblik, zeide hij, van mijn vertrek is gekomen, ik ga heen om in den hemel te oogsten datgene, wat ik op aarde gezaaid heb. Ik heb dapper gestreden, ik heb mijn levensloop beëindigd, trouw gebleven zijnde aan mijn Meester (lett. Kapitein); voorts wordt voor mij bewaard de kroon der glorie, welke de Heere, de rechtvaardige Rechter, mij zal geven. Het schijnt mij toe (zoo zeide hij met opgewekt en glimlachend gezicht) dat mijn geest vleugels heeft om naar den hemel te vliegen,

den eenvoudigen kapitein. Het is dan ook niet gezocht, dat hij hem bij zijn sterfbed vraagt. De rijke man klaagt dat hij den zin van het leven niet begrijpt en sterft arm, omdat hij niets weet van den troost dien Aart put uit zijn bijbel. Hij erkent Aart als zijn meerdere, hoewel deze moet bekennen, dat ook hij telkens zondigt. Hij heeft immers zelfs zijn patroon willen bestellen, toen hij nergens geld kon krijgen voor zijn kinderen. Die diefstal, niet bedreven om zich zelf te verrijken, zooals zijn broers deden, maar om goed te kunnen doen aan anderen, weegt hem zwaar. Want hij leeft niet naar één woord uit den bijbel, maar naar de gehele schrift. Zijn weldoen is geen verdienste van hem, maar heilige plicht.

De gehele teekening en karakterontleding van dezen christen is prachtig consequent. Een man uit één stuk, als romantype een groote aanwinst.

Ook de entourage, de beurtvaart, is schitterend beschreven. Het monotone leven aan boord, met de vele kleine gebeurtenissen, die het interessant maken. Humoristisch weet de schrijver onnoozele dingen uit te buiten en te bewerken tot prachtige staaltjes van klein-kunst. De verteller van „Een stoombootje in den mist“ vertoont zich hier niet. Geestig worden de „groote“ voorvallen geteekend. Door en door kent de schrijver de beurtvaart, de schippers, hun taal, gewoonten en wezen. Stuk voor stuk komen de bijfiguren goed naar voren, hoe weinig er soms ook van hen gezegd wordt.

Met groot talent is de angstige tocht op de Zeeuwsche wateren beschreven. Deze avontuurlijke vaart vooral doet ons Aart kennen als een kerel, die niets zoetelijks aan zich heeft. Hij is niet een vrome „prevelaar“, maar een plichtgetrouw christen, die niet alleen zijn geld voor zijn familie, maar ook zijn leven over heeft voor zijn makkers. Hij komt op één lijn te staan met zijn kapitein, die door zijn mannen als een „fijnen kerel“ beschouwd wordt.

Dit boek is anders dan de andere werken van De Man. Het heeft veel gemeen met zijn vorige boeken, wat betreft den stijl; verschillende trekjes herinneren er aan. Maar de figuur van Aart doet meer denken aan de typen van Van Schendel. Ik wees al op diens „De Rijke Man“. Ook aan een ander herinnert het, n.l. aan den hoofdpersoon van „Het Fregatschip“, die eenzame, onbegrepen bevaarder der groote wateren. En toch is deze beurtschipper anders. Hij is minder romantisch, hij is christelijker ook. Men verwachtte van den Roomschen schrijver misschien iets anders, dan dezen pietistischen schipper, die zijn bijbel niet alleen kent en leert, maar de leer ook in zijn leven belijdt. Hij bewijst de eigenaardige psyché van de protestantische schippers uit de Lekstreek te kunnen doorvoelen.

Dit nieuwe boek van De Man is mooi om zijn zuivere persoonsbeschrijving, boeiend om zijn afwisseling, eenvoudig en geestig van stijl, frisch als het water van de Lek.

Gr.

H. S.

daar ik heden ben uitgenoodigd op de bruiloft van mijn Heere, den Zoon van mijn God.

Terwijl hij sprak, trad de Provoost der troepen de genoemde plaats op en groette hem door zijn hand aan zijn hoofd te brengen. Onmiddellijk bedankte Guy hem voor het goede nieuws, dat hij hem had gebracht. De Provoost antwoordde: het spijt mij, dat de zaak zoo gelopen is. Waarop Guy hem op blijden toon zeide: gij zijt mijn vriend, ik heb u van ganser harte lief. Vervolgens afscheid van de gevangenen nemende trok hij zich terug in het kamertje.

Korten tijd daarna kwam de heer De la Grange genoemde plaats op; en evenals men hem gedurende zijn gehele gevangenschap nooit anders dan opgewekt had gezien, zoo begon hij ook nu op zijn gewone wijze met het meest opgewekte gelaat de gevangenen te begroeten, hen toesprekende en aanmoedigende op de volgende wijze: Mijn broeders, ik word heden ter dood veroordeeld om de leer van den Zoon Gods: ik ga dus het eeuwige leven in, want mijn naam is geschreven in het boek des levens, en kan daar niet uitgewischt worden, aangezien de genadegiften en roepingen des Heeren onberouwelijk zijn. Hij betuigde ook dat hij van zijn kant de zuivere waarheid van het Evangelie had verkondigd; en dat de leer der papisten de zielen ten verderve leidde. Waarop hij de gevangenen aanspoorde zich daarvan verre te houden en alleen het zuivere Woord Gods aan te hangen, hetwelk hij hun geleerd had. Op deze wijze zich terugtrekkend naar de voorplaats, nam hij afscheid van allen. Hij vroeg een paar „escouvettes“ (dat zijn in de taal van de streek, schuimers) om zijn cape en zijn mantel af te borstelen, liet zijn schoenen poetsen, terwijl hij de volgende reden op gaf waarom hij dit deed:

(Ik doe dat), zeide hij, aangezien ik uitgenoodigd ben op de Bruiloft, en ik heenga naar het eeuwige Gastmaal des Lams.

Terwijl hij zich terugtrok, kwamen er andere

tavianus geenszins zich uit het staatsbestuur terug te trekken en het politieke leven vaarwel te zeggen. Integendeel, hij wist van den senaat vele voorrechten te verkrijgen, o.a. het opperbevel over het leger, het recht om oorlog te verklaren en vrede te sluiten. Hij werd bekleed met het stadhouderchap over de buitenprovincies. In naam bleef Rome een republiek, in werkelijkheid was het een monarchie. De titel Augustus werd ook aan zijn opvolgers gegeven, evenals de familienaam Caesar (waaruit ons woord „Keizer“ is ontstaan). Met de gewichtigste republikeinse ambten werd hij bekleed, voor het leven werd hij consul, tribuun, pontifex maximus (opperpriester) en princeps senatus (eerste van den senaat). Nog levende, werd hij tot de godenzonen gerekend. Zijn volledige titel was Imperator, Caesar, Augustus, Divi filius, overwinnaar, keizer, geheiligde, Gods zoon. Men bracht hem ook goddelijke eer toe, zooals het reeds lang te voren gewoonte was aan de Egyptische en Babylonische hoven. Na zijn dood werd hij ook officieel onder de staatsgoden opgenomen (de z.g. keizercultus).

Tijdens Augustus' regering (27 v. Chr.—14 n. Chr.) heerschte er betrekkelijke rust en vrede in zijn uitgestrekte rijk. Hij voerde alleen oorlog, wanneer dit voor de veiligheid van het rijk noodig was. Spanje werd geheel onderworpen en de romanisatie van Gallië voltooid. De Romeinse legioenen drongen door tot aan de Elbe, maar aan de verdere uitbreiding der Romeinse wapenen in Germanië werd voorgoed een eind gemaakt door den slag in het Teutoburgerwoud. Herman, de vorst der Cherusken, was tegen den stadhouder van Germanië, Varus, die zich door zijn handelwijze den haat van de onderworpenen op den hals had gehaald, ten strijde getrokken en heeft het Romeinse leger vernietigd (9 n. Chr.). 50.000 Romeinen lagen op het slagveld en Augustus moet toen uitgeroepen hebben: „Varus, Varus, geef mij mijn legioenen weer!“ Zoo strekte het Romeinse wereldrijk zich uit over een groot deel van drie werelddelen: Europa, Azië en Afrika, met ver over de honderd volken en evenzovele talen en gewoonten.

Groote welvaart heerschte er in Augustus' dagen. Handel en nijverheid bloeiden. Zijn tijd wordt de gouden eeuw der Romeinse letterkunde genoemd. Hij wist van al de veroverde rijken één samensmeltend wereldrijk te scheppen. Handelswegen werden aangelegd, waterleidingen aangelegd, versterkte plaatsen zorgden voor de rust en veiligheid overal. Zelfs kan men spreken van een postverkeer en een vrij goed ontwikkeld bankwezen.

„Het is wellicht niet te veel gezegd, dat een hedendaagsch zakenman, kon hij bij tooverslag in de antieke wereld terug keeren, wel zijn telefoon en stoomboot missen zou, maar, met de beschikking over een goedkoop en talrijk slavenpersoneel, in den nieuwen stand van zaken niet minder gelegenheid zou vinden om zijn bijzondere bekwaamheid vruchtbaar te maken en vooral de voordeelen van wereldvrede, wereldrijk en wereldrecht te waardeeren.“

Reusachtige sommen besteedde Augustus om Rome te verfraaien. Hij kon er zich terecht op beroemen een stad van baksteen in een van mar-

gezegepraald, zooals men uit hun geschriften kan zien.

Zoo werd dan de heer De La Grange ter dood gevoerd.

Op de ladder staande, getuigde (lett. protesteerde) hij, ondanks het vele lawaai dat de soldaten rondom de galg maakten, dat hij voor geen andere zaak stierf dan voor het feit, dat hij de zuivere waarheid Gods aan het volk verkondigd en gehandhaafd had, en dat hij daarvoor den hemel en de aarde tot getuigen nam.

Zoo ging deze trouwe dienaar Gods uit dit leven in het eeuwige leven over.

Kort daarna leidde men den heer Guy voor, die, bij aankomst op het schavot neerknielde, daar hij aan den voet van de ladder wilde bidden, maar men liet hem (zijn gebed) niet beëindigen, want zij trokken hem overeind en dwongen hem plotseling (de ladder) op te klimmen. Terwijl hij zijn voeten op de treden van de ladder zette, vermaande hij allereerst het volk om eerbied aan de Overheid te bewijzen, aantoonende dat deze in dit opzicht slechts haar plicht had gedaan. Vervolgens verzocht hij hen te willen volharden in de leer welke hij hun verkondigd had: verzekerende dat hij slechts de zuivere waarheid Gods had gepredikt. Hij eindigde zijn toespraak niet geheel, daar de gevolmachtigden een teeken gaven aan den beul (lett. officier) om zich te haasten, hetgeen hij (dan ook) deed. Onmiddellijk nu, nadat deze vrome man gehangen was, ontstond er zulk een opschudding onder de soldaten, die op de genoemde markt dienst deden, dat zij dadelijk door de stad begonnen te rennen, en zij ontlaadden hun vuurroeren op hen die zij ontmoetten, zoowel papisten als anderen. Zelfs doodden zij elkaar. Het liep zelfs zoover, dat men het getal dergenen (gedooden, zoowel als ter plaatse achtergeblevenen) op twaalf rapporteerde; daarin zijn begrepen de gewonden, die daarna zijn gestorven. te-

mer te hebben omgetooverd. Rome was het middelpunt der wereld. Augustus het middelpunt van Rome.

Een juist oordeel te vellen over den persoon van Augustus is moeilijk, zooals het altijd moeilijk is groote mannen op de juiste waarde te schatten. Hun karakter is veelal zoo gecompliceerd, dat ze moeilijk te doorgronden zijn. Niet altijd toch kunnen we de beweegredenen peilen, die hen dreven tot hun daden, hetzij goede of slechte. Vandaar dan ook de veelal zeer uiteenlopende oordeelen.

Augustus was een eigenaardig man, slechts door weinig menschen gekend. Was hij nog mensch of alleen maar staatsman? Volgens sommigen komt hem terecht de eere naam toe van pater patriae, vader des vaderlands, een eere naam hem door den senaat gegeven. Anderen zien in hem een geweldenaar, een groote egoïst, die zijn daden liet bepalen door eigenbelang, zelfzucht en hoogmoed, waaraan hij alles opofferde. „Soms leek hij een eenvoudige, goed mensch, die in allen eenvoud van het leven genoot, dan was hij weer de wreede vorst, die ieder, die hem in den weg stond, uit den weg ruimde.“

Den vrede heeft hij gehandhaafd, althans zeer bevorderd, maar hij zou de vredespolitiek niet toegedaan geweest zijn uit overtuiging, uit idealisme, maar uit utiliteitsoverwegingen, uit sluwe berekening, omdat hij, niet gewoon direct te besluiten, meer talenten had als organisator, als staatsman dan als veldheer.

Soms was hij zachtmoedig, echter ook wel onmenscheijk hard en wrede, recht en redelijkheid met voeten tredend. Hij noemde zich gaarne princeps, de eerste der burgers, hield zich schijnbaar bescheiden op den achtergrond, maar was in werkelijkheid vaak een despoot gelijk.

Augustus was mensch, en noch engel, noch duivel. Hij had schitterende gaven, die hij goed wist te gebruiken. Zijn besluiten getuigen van een wel-doordacht wikken en wegen. Zijn groote menschenkennis stelde hem in staat zijn medewerkers goed te kiezen. Voor moeilijkheden ging hij niet uit den weg. Hij bezat een ijzeren wil en wist van doorzetten.

Vele goede wetten heeft hij het Romeinse rijk gegeven. Een dier wetten is het bekende „gebed, dat de geheele wereld beschreven zou worden“.

Hij hield van mooie dingen, van schoonheid. Rome heeft hij gemaakt tot een stad van architectonische schoonheid met monumentale gebouwen, theaters, paleizen, fraaie pleinen en breede straten. De kunstnijverheid bloeide. De beeldende en litteraire kunst moedigde hij aan door geschenken.

Vroom in de echte beteekenis van het woord was hij niet, wel bijgeloovig. Hij hechtte aan voortekens. De machtige keizer was bang voor het onweer.

In het gewone leven was hij sober, eenvoudig in kleeding, spijs en drank. Hij hield van het dobbelspel, maar was er niet aan verslaafd.

In zijn vrijen tijd hield hij zich bezig met zijn kleinkinderen, speelde met hen, leerde ze lezen en schrijven, in één woord: hij was een waar kindervriend.

Zijn uiterlijk had hij mee. Hij had een prettige verschijning. Talrijke afbeeldingen laten hem zien

midden van anderen die zeer bedroefd waren.

En zij hadden zich zonder eenige reden zoozeer opgewonden, dat de aanvoorders hen niet konden terugtrekken.

Ook konden zij niet dan met de grootste moeite beletten, dat sommigen de winkels begonnen te plunderen.

Hierover kunnen wij niet anders denken, dan dat God hun die schrik had gezonden ten teken van zijn rechtvaardig oordeel. Want zij waren zoo door den schrik bevangen, dat zij meenden in het nauw gebracht te zijn, hoewel zij niets zagen.

Hierna volgt het verhaal van den marteldood van de beide Herlins (vader en zoon) en van Jan Mahieu. En het geheel wordt dan besloten door een kort bericht omtrent hetgeen met de lijken geschiedde. Tot laat na etenstijd had men deze op de Lakenhallen ten toon laten liggen. De lijken der beide Herlins werden daarna begraven.

Het verhaal gaat dan als volgt verder:

De lichamen van den heer Guy en den heer De la Grange en van Jan Mahieu werden naar de genoemde Mont-d'Azin gebracht, op welke plaats men de lichamen van Guy en Mahieu begroef, zoo weinig diep in de aarde (naar het verhaal dat men er van gedaan heeft) dat zij ten prooi geweest zijn aan de beesten des velds; hetgeen niets nieuws is voor de dienaren Gods, zooals geschreven staat in Psalm LXXIX.

Het lichaam van den heer De la Grange werd wederom opgehangen en ten toon gesteld op de genoemde Mont-d'Azin tot smaad, en doorschoten met vuurroerschooten door de soldaten, tengevolge van de meening die men over hem had dat hij het was geweest die het meest de overgave zoowel van de kerken als van de stad belet en vertraagd had.²⁾

Zoo is het levenseinde van deze vijf personen

als een man, die schoon genoemd mag worden. Regelmatige trekken, hoog voorhoofd, rechte neus, dunne opeengeklemd lippen. Vooral zijn oogen moeten wonderbaar geweest zijn, blauw, helder, doordringend, maar koud en koel. Zij boorden wel tot in iemands ziel, doch lieten zelf niets uit, van wat er achter hen in het brein rondging. Ze trokken aan, maar hielden ook op een afstand.

In zijn jeugd schijnt hij volop de zonde geëind te hebben, zoodat hij op vijf en dertig-jarigen leeftijd reeds verouderd was.

Zijn eerste vrouw, die hem zijn dochter Julia had geschonken, heeft hij verstooten voor Livia Drusilla, de zwangere vrouw van Tiberius Claudius Nero, die reeds twee zoons had.

Dit huwelijk schijnt zeer gelukkig te zijn geweest. Langer dan vijftig jaar, van 39 v. Chr.—14 n. Chr., heeft deze vrouw de diepe liefde van Augustus bezeten, ze heeft hem zijn afdwalingen vergeven, omdat, zoo zeide zij, het alleen zijn lichaam was, terwijl zijn hart haar niet missen kon. Na dit huwelijk scheen het alsof hij zich bekeerde tot de ingetogenheid. Hij begon althans zijn best te doen om de zeden zijner onderdanen te verbeteren en het familieleven op hooger peil te brengen. Hij gaf wetten tegen den onghuwden staat en tegen kinderlooze huwelijken. Toch hebben de Romeinen hem zijn tweede huwelijk verweten en niet ten onrechte.

Augustus heeft bijna den leeftijd van den zeer sterke bereikt, bijna 79 jaar oud werd hij.

In de armen van zijn vrouw is hij gestorven op 19 Augustus 14 n. Chr. (de maand die te zijner eere dien naam had ontvangen). Stervende heeft hij haar aanziende gezegd: „Livia — mijne echtgenoot, ik gedenk u — leef en wees gezond“.

Er is ook een verhaal dat hij, toen hij zijn einde voelde naderen, vroeg: „Vindt ge, dat ik de comédie goed gespeeld heb? Stroomt het volk nog niet te samen om te hooren hoe het met me afloopt?“

Zijn dood werd in elk geval ten zeerste betreurd. Senatoren droegen zijn stoffelijk overschot naar den brandstapel, waar de vlammen zijn dood lichaam verteerden.

Een dier senatoren zag „met eigen oogen, hoe Augustus in levenden lijve“ ten hemel voer.

Augustus, de machtige monarch, is een instrument geweest in Gods hand om de profetie in Micha 5:1 in vervulling te doen gaan. Maar ook nadat de Christus geboren was te Bethlehem is zijn stichting, het Romeinse wereldrijk, dienstbaar geweest voor de verbreiding van het Christendom. Alleen onder het Romeinse regiem, met zijn rust en vrede overal, was het mogelijk dat Paulus zijn reusachtige zendingsreizen ondernam. En ook in later tijd konden onder bescherming van den Romeinchen adelaar zendelingen van het ene land naar het andere trekken om hun blijde boodschap te brengen.

A. J. DE WEERDT.

geweest. Na hen zijn nog eenige anderen voor dezelfde zaak in de genoemde stad Valenciennes terechtgesteld, n.l. Simon Fouveau levend verbrand, Matthieu De la Haye, Pierre De la Rue, Roland La Bouc, Jean Tieullie, en anderen, wier gedachtenis voor altijd gezegend zal zijn in de kerk des Heeren.

En wie zou de barbaarsche wredeheden kunnen opnoemen, begaan aan de arme geloovigen, niet alleen in de genoemde stad Valenciennes, maar ook in Kamerrijk, en Cateau Cambresis, Doornik, Rijsel, Oudenaarde, Gent, Brussel en andere steden en plaatsen van de Nederlanden?

(Wie zou) kunnen opnoemen de kwellingen, welke van de wreede bende heeft moeten verduren de heer André Bardelots van Hondschooten, dienaar des Woords, die opgehangen werd te Aalst? De heer Jan Le sur d'Arras, dienaar des Woords te Cateau Cambresis? De heer Jan Catteu, dienaar des Woords te Sint-Amand, en zooveel anderen, welke de voornoemde Aartsbisschop van Kamerrijk tot het einde toe heeft gekweld?

TH. DELLEMAN.

2) De Brès en De La Grange waren na den beeldenstorm 24 Aug. 1566, in bepaalde kerken van de stad, n.l. in de St. Janskerk en in de Kerk van het Begynhof, gaan preeken.

„Tijdens het beleg“ aldus Pijper — „stelden zij in hun preeken de bevolking gerust, en baden voor den heer van Brederode, hun beschermmer, en voor anderen der verboden Edelen; door te zeggen dat dezen de stad zoo noodig zouden te hulp komen, deden zij haar volhouden in haar verzet. De Raad der stad had in die dagen vrijwel de leiding der zaken verloren; de Gereformeerde kerkeraad met de predikanten aan 't hoofd had de macht in handen.“ Hiermee is niet in strijd, dat De Brès en De la Grange met zoo grooten nadruk verzekerden, dat zij alleen om de zaak van den Zoon van God gedood werden. Het ging onder leiding der „mindere magistraten“ om vrijheid van de Geref. religie.

Als men het belangrijke dispuut van Guido de Brès met den bisschop van Atrrecht leest, dan wordt ons volkomen duidelijk, dat de religie de zaak was, waar het om ging.

Waren de gevangenen teruggekeerd tot de R.-K. Kerk, dan zouden zij zeer stellig niet zijn terecht gesteld. Th. D.

ZEN
E

Voetl

De dissertat
tius over hu
lijke onrust
in het gewo
allen het m

Het gaal
juist heeft
tatie van h
wij zonder
dan wij re
einde van
waarlijk n
zijn; de ker
stilgestaan

Maar de
Voetius doe
door Dr. B
vuur wordt

Ook de z
Want de 11
van de Ch
Zuiden, vas
Djoejan
menten, dat
schikte kerl

En het is
onze zendi
ling van D
genomen. I
tuurlijk ka
woordelijk
los van sta

Zoover v
niet van v
wel, nu h
landsch K
palingen e

Dit alles
om in de
onder den
Christenger
wijzigd te

En wij l
dadelijk w
gend bea

Independ
Voor-dit
verschillen

tegen deze
schuuld. Z
Javaansche
bruikt? He

En het is
laar spreek
tegen en e
Kerkenorde

Dr. Bouv
vanzelfspre
veel over
het feit, da

beschouwd
onzer kerk

Maar er
kerkorden,
den uit het

kerk. En
denken a
Zelfs ligge

hoofdzake
In zijn g
naamste d

De Dord
van afgeva

Dienaar
men van
het ambtel

uitkomen;
digd komt
brenging

vaardigden
In de Ja

in de artik
gevaardigd
ambtelijk

wordt gez
uit afgeva

Nu is d
vestigt, on
het echter

vormd w
keraad, er
de dienaar

digden na
die toch u
het spreek

met ambte
het ambte
Maar D

met opzet
te komen,
vergaderin